

**ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА**

Л. Й. Кобрин

*Українська академія друкарства,
вул. Під Голоском, 19, Львів, 79020, Україна*

Проведено теоретичне обґрунтування і розроблено практичні рекомендації щодо систематизації та реалізації факторів формування та розвитку інноваційного потенціалу підприємства в умовах конкурентного ринку.

Формування інноваційного потенціалу залежить від врахування ефективної взаємодії всіх зовнішніх та внутрішніх факторів на тактичному, оперативному та стратегічному рівнях управління.

Розвиток інноваційного потенціалу передбачає формування інноваційної стратегії, передбачає впровадження комплексу заходів щодо організації та мобілізації внутрішніх ресурсів, необхідних для досягнення інноваційних цілей. Тому керівництву підприємства необхідно значну увагу приділяти питанням оцінки, використання, збереження та фінансовим можливостям нарощування інноваційного потенціалу підприємства.

***Ключові слова:** фактори, інноваційний потенціал, інновації, інноваційний менеджмент, підприємство, управління, розвиток, стратегія, система, ресурси, ефективність, планування, аналіз, оцінка, ринок, конкурентоздатність.*

Постановка проблеми. Формування інноваційного потенціалу є важливою умовою забезпечення ефективної діяльності підприємства, необхідною фундаментальною складовою обраної інноваційної стратегії та дієвим інструментом росту конкурентних переваг на ринку. Керівники підприємств постійно мають потребу в методичній допомозі під час визначення оптимального варіанта інноваційного розвитку з урахуванням всіх особливостей господарської та фінансової діяльності підприємства. Також у будь-якого підприємства виникає необхідність визначення та врахування усіх можливих факторів розвитку інноваційного потенціалу у динамічному зовнішньому середовищі завдяки мобілізації та активації внутрішніх ресурсів. Для росту конкурентоздатності підприємствам насамперед необхідно визначити обґрунтований комплекс заходів щодо формування, нарощування, розвитку інноваційного потенціалу. Своєю чергою ефективно управління інноваційним потенціалом створює умови для стратегічного економічного росту при ефективній реалізації внутрішніх можливостей та зовнішніх факторів у майбутньому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика суті, складових та напрямів росту інноваційного потенціалу детально вивчена у працях таких українських вчених-економістів, як О. М. Алімова, В. Ф. Беседіна, О. М. Бойко,

А. П. Гальчинський, Л. М. Гасвська, Ю. В. Гончарова, А. П. Гречан, А. В. Гриньова, І. М. Грищенко, М. П. Денисенко, М. М. Єрмошенко, В. В. Зянько, І. А. Ігнатєва, С. М. Ілляшенко, І. Ю. Епіфанова, Д. О. Гладка, Н. В. Краснокутська, В. Я. Рубан, В. П. Семиноженко, О. В. Толмачова, Л. І. Федулова, Д. М. Черваньова, О. Ю. Чубукова, Н. І. Чухрай, Л. П. Шендерівська. У більшості з них значна увага приділяється визначенню значення та напрямів розвитку інноваційної діяльності, змісту та складових інноваційного потенціалу, окресленню проблем інноваційного розвитку та інноваційного менеджменту. Подальшого дослідження потребують питання комплексного управління інноваційним потенціалом в сучасних кризових умовах, особливо на стадії його формування та розвитку в умовах високої конкуренції та з врахуванням негативної дії зовнішніх чинників.

Мета статті — основним завданням цього дослідження є систематизація основних внутрішніх та зовнішніх факторів формування та нарощування інноваційного потенціалу підприємства з метою забезпечення високої результативності діяльності та росту конкурентоздатності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування інноваційного потенціалу підприємства передбачає розробку та впровадження комплексу заходів щодо організації та мобілізації внутрішніх ресурсів, необхідних для досягнення інноваційних цілей. Цей процес має починатися з моменту створення підприємства і враховувати динамічну зміну зовнішнього середовища. Для формування інноваційного потенціалу необхідні такі компоненти: початкові умови, які дають змогу підвищити рівень якості процесу вибору стратегії інноваційного розвитку; наявність інноваційної корпоративної спрямованості персоналу на забезпечення високих адаптивних властивостей до зовнішніх і внутрішніх змін; формування гнучких підходів до управління процесами пошуку компромісних рішень при виникненні бар'єрних і ризикових змін, які на практиці виникають досить часто під час вирішення проблем стратегічного рівня. Водночас керівництво підприємства має врахувати такі першочергові складові формування інноваційного потенціалу:

- пріоритетність розвитку та фінансування інноваційних процесів на підприємстві;
- розвиток інноваційної свідомості та активності персоналу;
- державну підтримку розвитку інноваційного підприємництва;
- кількість та якість ресурсів для здійснення інноваційної діяльності.

Отже, на інноваційний потенціал підприємства впливають внутрішні фактори (технічні, технологічні, матеріальні, інтелектуальні, управлінські, організаційні, економічні), а також фактори зовнішнього середовища: політико-правові, наукові, соціальні, юридичні, культурні. Зовнішні фактори зазвичай мають обмежувальний та стимулюючий характер. Внутрішні фактори є визначальними і значною мірою залежать від рівня та кваліфікації керівного персоналу, від досвіду та навиків менеджерів, принципів та підходів до організації та ведення бізнесу. Тому результативність процесу формування інноваційного потенціалу залежить від врахування ефективної взаємодії всіх чинників на тактичному, оперативному та стратегічному рівнях управління.

При цьому формування інноваційного потенціалу є реальним лише за умови достатніх інвестиційних ресурсів, залучення яких є основним завданням інноваційного менеджменту підприємства в сучасних кризових економічних умовах. Тому керівництву підприємства необхідно значну увагу приділяти питанням оцінки, використання, збереження та фінансовим можливостям нарощування інноваційного потенціалу підприємства.

Важливо розмежувати фактори, на які підприємство може впливати і які залежать від ефективності системи менеджменту, а також чинники, які не залежать безпосередньо від підприємства. Тому за ступенем керованості розрізняють такі фактори формування інноваційного потенціалу:

- некеровані;
- слабо керовані;
- керовані.

Некеровані фактори (або задані) — це чинники, які не залежать від рівня та ефективності організації інноваційного менеджменту підприємства. До некерованих факторів потрібно зарахувати:

- тенденції розвитку економіки;
- соціально-економічна ситуація в регіоні та країні;
- державна інноваційна політика;
- високий рівень ризику інноваційних проєктів;
- структурні зрушення споживання товарів та послуг;
- рівень конкуренції на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- низька платоспроможність споживачів тощо.

Слабо керовані чинники — це фактори, які залежить як від прийнятих управлінських рішень, так і від зовнішнього впливу. До слабо керованих належить:

- організація фінансування інноваційної діяльності;
- попит на інноваційну продукцію.

Вплив слабо керованих чинників на формування інноваційного потенціалу залежить частково від якості та своєчасності управлінських рішень, а також від фінансової інноваційної інфраструктури (венчурних та інноваційних фондів, комерційних та державних банків, інвестиційних коштів іноземних інвесторів) та розвитку інноваційних підприємств, зацікавлених у впровадженні інновацій, розвитку та вдосконаленні державної політики в галузі інновацій.

До керованих факторів належать:

- галузева приналежність підприємства;
- розмір та форма власності підприємства;
- якісний склад та структура персоналу підприємства;
- система матеріального та морального стимулювання праці;
- техніко-технологічна база виробництва;
- науково-технічний рівень продукції та виробництва;
- тип організаційно-управлінської структури підприємства;
- фінансові можливості підприємства;
- система інноваційного менеджменту.

Основним керованим чинником для формування інноваційного потенціалу є людський капітал, який характеризується показниками:

- рівень освіти та інноваційної свідомості персоналу;
- кваліфікація та рівень компетентності персоналу;
- стан здоров'я працівників;
- індивідуальні якості та здібності особистості (мобільність, ініціативність, здатність до лідерства);
- творчий потенціал персоналу як результат освітніх і мотиваційних процесів;
- система мотивації персоналу.

Людський капітал є джерелом інтелектуальних ресурсів підприємства (технологічна документація, патенти, ліцензії, авторські права, бізнес-плани), формує організаційні та фінансові відносини, забезпечує продуктивне використання техніко-технологічних ресурсів. Можна розглядати людський капітал як ключовий чинник, що визначає ефективність використання всіх наявних ресурсів і ступінь готовності та здатності персоналу підприємства здійснювати інноваційну діяльність.

Соціально-психологічний клімат на підприємстві значною мірою впливає на таку складову інноваційного потенціалу, як готовність керівників і персоналу до здійснення інновацій. Також на підприємстві необхідний комплекс заходів, які дадуть змогу попереджувати та усувати негативні можливі наслідки впровадження інновацій. Для успішного здійснення інноваційних процесів необхідна зацікавленість підрозділів і окремих працівників. Фахово розроблена система мотивації стимулює творчу активність персоналу, підвищує рівень готовності працівників до інновацій та збільшує рівень інноваційного потенціалу підприємства.

Техніко-технологічний база виробництва передбачає рівень прогресивності та автоматизації техніки та технологічних процесів на підприємстві, впровадження та використання управлінських інформаційних комп'ютерних мереж, впровадження сертифікованих систем якості продукції та виробництва, розвиток науково-дослідних підрозділів, використання передових та інноваційних технологій виробництва продукції. Цей фактор формує одну зі складових інноваційного потенціалу — виробничо-технологічний потенціал.

Інша складова інноваційного потенціалу — науково-технічний потенціал безпосередньо залежить від досягнутого на підприємстві науково-технічного рівня виробництва та продукції. Цей фактор відображається наявністю об'єктів інтелектуальної власності (патентів, свідоцтва, ноу-хау, товарних знаків та назв); забезпечення науково-технічною інформацією з питань розвитку науки та інноваційної діяльності як в країні, так і за кордоном: науково-технічної літератури, літератури щодо роботи з об'єктами інтелектуальної власності, інформацією про нові наукомісткі технології, технологічні системи і устаткування; наявністю комп'ютерних систем, включених в міжнародні і українські інформаційні мережі; рівнем розробки нових наукоємних технологій; науково-технічними напрацюваннями у вигляді завершених і незавершених інноваційних проєктів.

Для формування інноваційного потенціалу підприємства необхідно, щоб організаційні структури управління відповідали завданням інноваційного процесу. Тому важливими є такі фактори:

- ступінь формалізації існуючої організаційної структури управління;
- рівень інноваційної активності підрозділів і окремих співробітників;
- можливість формування цільових робочих груп;
- наявність в організаційній структурі підрозділів, що займаються розробкою інновацій;
- наявність в організаційній структурі підрозділу, який здійснює управління інноваційною діяльністю на підприємстві.

Розвиток інноваційного потенціалу потребує вдосконалення системи планування, фінансування, матеріально-технічного та організаційно-інформаційного забезпечення інноваційних процесів на підприємстві. Тому розглянемо такі фактори розвитку інноваційного потенціалу:

- прогнозування інноваційного розвитку;
- організаційно-інформаційного забезпечення інноваційного розвитку;
- мотивація інноваційного розвитку;
- фінансування інноваційного розвитку.

Прогнозування інноваційної діяльності підприємства вирішує такі завдання:

- оцінку можливих інноваційних ризиків;
- аналіз сильних і слабких сторін діяльності підприємства;
- визначення оптимального варіанта інноваційного розвитку.

Організаційно-інформаційне забезпечення інноваційного розвитку виконує конкретні функції:

- вдосконалення і перебудова організаційної структури управління підприємства, націленого на інноваційний розвиток;
- розрахунок та оптимізація ресурсів для інноваційного розвитку;
- вибір оптимальних інноваційних рішень;
- інформаційне забезпечення розвитку інноваційних процесів на підприємстві;
- аналіз та контроль рівня та темпів інноваційного розвитку підприємства.

За інноваційний розвиток підприємства має відповідати спеціальний інноваційний підрозділ (відділ інноваційного розвитку, проєктна інноваційна група тощо), який може мати такі функції: ефективна координація та розвиток взаємодії діяльності структурних підрозділів підприємства з метою активізації інноваційного розвитку; визначення напрямів інноваційного розвитку; оцінка використання виробничого та інноваційного потенціалу; визначення першочергових заходів з підвищення інноваційного потенціалу; підготовка пропозицій зі стимулювання росту інноваційної активності та інноваційної свідомості персоналу; розробка заходів, спрямованих на оновлення продукції та підвищення наукомісткої продукції; укладання договорів на розробку та фінансування актуальних інноваційних проєктів; координація діяльності технологічної співпраці в зовнішній кооперації; забезпечення співпраці з провідними кафедрами УАД, науково-дослідними установами України.

Мотивація інноваційної активності персоналу полягає в удосконаленні підходів до стимулювання інтелектуальної праці, оскільки персонал, який працює над вдосконаленням та впровадженням нових зразків техніки чи розробляє нові види продукції, має постійно підвищувати свій рівень освіти та кваліфікації. Тому формування нової системи мотивації інноваційної активності персоналу виконує такі функції:

- використання матеріальних, моральних, психологічних стимулів для інноваційного розвитку;
- надання мотивації інноваційної активності персоналу перманентного характеру, а не одноразових заходів.

Фінансування розвитку інноваційного потенціалу визначає рівень ефективності реалізації інноваційних рішень. Насамперед підприємству необхідно вирішити такі завдання:

- оптимальне використання власного майна та позикових коштів;
- розрахунок економічної ефективності інновацій;
- ріст результативності та фінансової стійкості підприємства після впровадження інновацій;
- залучення позикових коштів та ріст за рахунок цього рентабельності власного капіталу;
- збільшення вартості та частки нематеріальних активів у майні підприємства.

Підприємство за рахунок власних, позикових та залучених коштів розробляє стратегію фінансування інноваційного розвитку. При цьому необхідне економічне обґрунтування інноваційних рішень, визначення внутрішніх джерел і зовнішніх суб'єктів їх фінансування. Це можуть бути інноваційні фінансово-кредитні установи, банківський сектор, фінансово-промислові групи та приватні особи.

Формування та розвиток інноваційного потенціалу можливе за умови вибору оптимальної інноваційної стратегії і передбачає постійне удосконалення системи інноваційного менеджменту підприємства, що у підсумку забезпечить його ефективне функціонування в конкурентному середовищі.

Висновки. Формування інноваційного потенціалу є важливою умовою забезпечення високої конкурентоздатності підприємства. Процес підвищення інноваційного потенціалу залежить від врахування та ефективної взаємодії всіх зовнішніх та внутрішніх чинників. Основними складовими розвитку інноваційного потенціалу є впровадження стратегічного планування, пошук джерел фінансування, вдосконалення матеріально-технічного та організаційно-інформаційного забезпечення інноваційних процесів на підприємстві.

Пошук факторів росту інноваційного потенціалу передбачає постійний моніторинг інноваційних процесів, розробку об'єктивних методів економічної оцінки результатів діяльності, формування аналітичної бази даних про можливі ризики і резерви, причини і наслідки, а також впровадження сучасних прийомів та методів інноваційного менеджменту. Ріст інноваційного потенціалу залежить від ефективності сформованої системи інноваційного менеджменту, інтегрованої в загальну систему менеджменту, підпорядковану стратегічній меті та орієнтовану на досягнення стратегічних і поточних цілей розвитку підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаєвська Л. М. Інноваційний потенціал підприємства та його оцінки. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Вип. 15. С. 192–196. URL: <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/38.pdf>.
2. Єпіфанова І. Ю., Гладка Д. О. Методичні підходи до оцінювання інноваційного потенціалу підприємства. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 3. С. 152–158.
3. Кузьменко Т., Горбунов М., Маковоз О. Теоретико-методичні основи формування інноваційного потенціалу підприємства. Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки). (2). С. 58–63. doi: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2021.2.58>.
4. Толмачова О. В. Система управління інноваційним потенціалом підприємств. Економіка: реалії часу. 2014. № 3 (13). С. 134–139. URL: <https://economics.opu.ua/files/archive/2014/No3/134-139.pdf>.
5. Шендерівська Л. П. Управління ефективністю діяльності підприємств поліграфічної галузі. Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. 2019. Вип. 31. С. 34–39. URL: <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v31/31-2019.pdf#page=34>.

REFERENCES

1. Haievsk, L. M. (2017). Innovatsiyni potentsial pidpriemstva ta yoho otsinky: Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky, 15, 192–196. Retrieved from <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/38.pdf> (in Ukrainian).
2. Yepifanova, I. Yu., & Hladka, D. O. (2022). Metodychni pidkhody do otsiniuvannya innovatsiynoho potentsialu pidpriemstva: *Innovation and Sustainability*, 3, 152–158 (in Ukrainian).
3. Kuzmenko, T., Horbunov, M., & Makovoz, O. Teoretyko-metodychni osnovy formuvannya innovatsiynoho potentsialu pidpriemstva: *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «Kharkivskiy politekhnichnyi instytut» (ekonomichni nauky)*, (2), 58–63. doi: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2021.2.58> (in Ukrainian).
4. Tolmachova, O. V. (2014). Systema upravlinnia innovatsiynym potentsialom pidpriemstv: *Ekonomika: realii chasu*, 3 (13), 134–139. Retrieved from <https://economics.opu.ua/files/archive/2014/No3/134-139.pdf> (in Ukrainian).
5. Shenderivska, L. P. (2019). Upravlinnia efektyvnistiu diialnosti pidpriemstv polihrafichnoi haluzi: *Naukovi zapysky Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, 31, 34–39. Retrieved from <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v31/31-2019.pdf#page=34> (in Ukrainian).

doi: 10.32403/1998-6912-2023-2-67-259-266

**FACTORS FOR FORMATION AND DEVELOPMENT
OF THE COMPANY INNOVATIVE POTENTIAL**

L. Yo. Kobryn

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pid Holoskom St., Lviv, 79020, Ukraine
kobrynlesya@gmail.com*

The article provides a theoretical justification and presents the developed practical recommendations for the systematization and implementation of factors for the formation and development of the innovative potential of the company in the conditions of a competitive market.

The formation of the innovative potential of the company involves the development and implementation of a set of measures for the organization and mobilization of internal resources necessary to achieve innovative goals. This process should start from the moment the company is created and take into account the dynamic changes in the external environment. The innovative potential of the company is influenced by internal factors (technical, technological, material, intellectual, managerial, organizational, economic), as well as factors of the external environment: political, scientific, social, legal, cultural. The external factors, as a rule, have a restrictive and stimulating nature. The internal factors are decisive and largely depend on the level and qualifications of the management personnel, the experience and skills of managers, principles and approaches to organization and business management. Therefore, the effectiveness of the process of the innovative potential formation depends on taking into account the effective interaction of all factors at the tactical, operational and strategic levels of management.

At the same time, the innovative potential formation is real only under the condition of sufficient investment resources. In addition, the implementation of innovative goals of the company is possible only at a certain level of the innovative potential. Therefore, the company management must pay considerable attention to the issues of assessment, use, preservation and financial possibilities of increasing the innovative potential of the company.

The development of innovative potential requires improvement of the system of planning, financing, material and technical and organizational and information support of innovative processes in the company. The search for growth factors of the innovation potential involves constant monitoring of innovation processes, the development of objective methods of economic assessment of activity results, the formation of an analytical database on possible risks and reserves, causes and consequences, as well as the implementation of modern techniques and methods of the innovation management.

The growth of innovation potential depends on the effectiveness of the formed innovation management system, integrated into the general management system, subordinated to the strategic goal and oriented towards the achievement of the strategic and current goals of the company development.

Keywords: *factors, innovation potential, innovation, innovation management, enterprise, management, development, strategy, system, resources, efficiency, planning, analysis, evaluation, market, competitiveness.*

Стаття надійшла до редакції 24.05.2023.

Received 24.05.2023.